

Trygve Gjedrem, 1928 – 2021

Trygve Gjedrem, sønn til Gudrun og Arne Gjedrem, var født og oppvokst i Bjerkreim. Etter gymnas og jordbruksskole flyttet han til Ås hvor han gikk på Norges Landbrukshøgskole. Han viet sitt liv til forskning og avlsarbeid på sau og senere laks og ørret.

Barndom og oppvekst

Trygve Gjedrem ble født på gården Gjedrem i Bjerkreim lille juleaften 1928. Han ble tatt vel imot av jordmor Inger Emilie Bjerkreim som nest yngst av en søskenflokk på 11.

Oppveksten i Bjerkreim mintes han som en fin tid. Det var barn på de fleste gårdene, og det var mye leik og moro. De slo ball, vippet pinne, slo kile og andre leiker. De var ofte på besøk hos hverandre og spilte mye gnav, firkort og svarteper. Hjemme hadde de ikke radio før etter krigen, men naboen i Holmen hadde, og dit gikk Trygve og broren Asbjørn ofte for å høre på barnetimen. Det var stas.

Gnr 30, bnr 6, Gjedrem, postkort 1954

Om vintrene gikk de mye på ski, men stort sett kun på innmark på grunn av snøforholdene. Vinteren 1942 var det mye snø og de kunne gå lange turer og arrangere skirenn. De gikk også mye på skøyter. Beste plassen var ved Risholmen, der tilbrakte de mange kvelder og helger. En vinter var veien til Bjerkreim helt islagt, og Trygve kunne gå på skøyter til skolen.

Bestekameraten var Magnus, sønn til naboene Albert og Ingeborg Gjedrem. Han døde dessverre da han var 16 år. Trygve sørget lenge over Magnus.

Arbeid på gården

Det var ikke bare lek og moro. Han måtte tidlig ta del i arbeidet på gården. Ugrasplukking i poteter, gulrot og kålrot samt steinplukking var vanlige oppgaver. De hadde ofte mye gulrøtter, og tynning av lange rader med gulrøtter var seigt arbeid. Et lyspunkt var det at barna fikk gå barbeint etter at potetene var kommet i jorda, noe de stort sett gjorde resten av sommeren.

Mannfolka slo kornet med ljà mens kvinnene bandt kornband. Ungene dro slipesteinen om kvelden når far slipte ljàene. Når kornet var tørt ble det kjørt inn på låven og seinere tresket. Treskeverket var felleseie med nabobøndene. Tresking var en støvfull prosess som gjorde det ubehagelig å puste.

Når slåtten hjemme var unnagjort var det utmarka sin tur. Mennene slo gresset med ljà og kvinnene raket. Siden det ikke var vei i utmarka ble høyet kjørt frem med hest og slede. Når de kom ned til veien satte de hjulpar under sleden og kjørte hjem. Trygve var 10 år da han kjørte hjem sine første lass sammen med broren Tolleiv. De hadde hver sin hest med slede.

Far til Trygve eide også Goabakkane, et bruk under Berland på Heia, i perioden 1922 til 1938. Trygve var med og slo enga og kjørte hjem høy fra Goabakkane, noe som kunne ta sin tid med omlag 10 km kjørevei. Goabakkane hadde ca. 20 mål innmark og ei stor utmark. Husene var til nedfalls, men det var mye bærbusker og frukttrær der. De kjørte hjem store mengder, spesielt med kirsebær.

Trygve (lysluggen i familien) til venstre og bror Asbjørn til høyre utenfor huset på Gjedrem. Jenta er trolig Svanhild, datter til Liv Gjedrem (gift Holmen). Bildet er antakeligvis tatt sommeren 1942 da Trygve var 13 år og Asbjørn 8 år. Ukjent fotograf

Da var det mer stas å stelle dyrene. De var det mange av på gården, sauer, geiter, kyr, okser, hester, griser, i tillegg til høner, gjess, ender og kalkuner. En kort periode hadde de også rev.

De hadde 10-15 melkekyr og over 100 vinterfôra sauer av forskjellige slag. Kyrne ble melket for hånd. Mor var alltid med på melkingen sammen med en eller to av barna. Trygve lærte tidlig å melke. Sommerstid ble kyrne drevet til og fra kulturbeite morgen og kveld, men det forekom også at de melket ute slik at kyrne var på beite hele døgnet.

Sauefjøsset og utmarka lå ca. en km fra gården. Der gikk sauene på beite bortsett fra i sommerhalvåret. Det mest spennende var under lammingen om våren. Trygve og broren Asbjørn kappsprang til sauefjøsset om morgenen for å se hvilke søyer som hadde lammet om natta. 10-12 år gammel var han med som fødselshjelp under kyndig veiledning fra far. Han lærte å rette opp feilstilling av lammene, hvordan de eventuelt skulle snus og å hjelpe til med å få de ut dersom fødselen ikke gikk sin naturlige gang.

De siste to årene på skolen lånte han ofte far sin sykkel slik at han fikk tid til å hente sauene i marka om ettermiddagen. Dersom sauene var lengst borte, på Råsafjellet, ble det mørkt før han rakk hjem. Ble det ekstra seint kom gjerne far til møtes, han var redd det kunne ha skjedd noe.

Høsten da han var 11 år fikk Trygve ansvaret for å parre sauene med to voksne værere. Sauene var ikke merket slik som nå, og han måtte gi alle navn og notere parringsdato. Han ble ertet litt for at han ikke husket alle navnene under lammingen om våren.

Fire av naboene på Gjedrem skiftet på å kjøre melken med hest og kjerre til meieriet på Vikeså, 4 km unna. Det var bare 20 liters spann, men de var likevel tunge å løfte opp i kjerra. På meieriet måtte

han være kar å bære inn to spann om gangen. Det var også tungt å tømme spannene fra hver av eierne i målekaret. Han var trolig 14 år første gangen han kjørte melk, og han følte at han gjorde voksen manns arbeid.

Trygve som konfirmant i 1943. Han hadde mørk dress og hatt.

Presten Johan Uhl bodde på Helleland. Trygve måtte sykle 12 km til og fra Helleland for konfirmasjonsundervisning da presten ikke fikk tildelt bensin til å kjøre til Bjerkreim. Selve konfirmasjonen var i Bjerkreim kirke.

Presten ble forøvrig arrestert av tyskerne året etter. Han satt en periode fengslet i Stavanger og deretter på Møllergata 19, Oslo.

Ukjent fotograf

Det var ikke gjerde langs veiene den gang. Derfor var det grind over veien ved sauefjøset slik at dyrene ikke skulle kunne komme hjem. Kjøretøy måtte stoppe for å åpne og lukke grinda. Her hadde ungene en god inntektskilde som grindvokter. Best betalt var det når det kom busser, da var ofte også passasjerene gavmilde.

En annen inntektskilde var snarefangst av stær med rognebær som åte. Fangsten leverte de til tante Torfrid som hadde matbutikk. Hun betalte 25 øre pr. stk.

Det var vanligvis bror Tolleiv som pløyde, men de yngre søsknene var med og styrte de to hestene mens Tolleiv styrte plogen. Da han var 14 år måtte Trygve pløye aleine da Tolleiv hadde flytta til Odland. Det var «Planken» som skulle pløyes, et grunt jorde med mye småstein og grus. Faren hjalp han med å pløye den første fura kvelden før. Plogen var tung og hestene gikk ikke alltid dit han ville. Tyngst var det å snu. Det var et blodslit for en gutt som var heller liten av vekst. Han holdt for hardt i plogen og belastningen ble stor på armer og overkropp med store smerter spesielt i albuene. Resten av livet kunne han ikke rette armene helt ut.

Brattebø

Han var 7 år gammel da han første gang fikk være med far å jage sauene til fjellbeite på Brattebø. Nabogutten Gustav Versland var også med. De drev sauene til Odlandstø, fikk de om bord i båten Ørstdølen opp Ørstdalsvatnet og jaget videre til Eik. Dit kom de seint på kvelden og overnattet der. Tidlig neste dag var det opp den bratte Eikebrekka, inn Austdalen og langs Laugarvatnet. Der var det ei diger snøfonna som gikk over stien og helt ned til vannet. Mens de jobbet med å få sauene over fonna kom Tønnes Kvitlen springende barbeint over fonna. Trygve var livredd for Tønnes for han hadde hørt så mange historier om ham. Tønnes ville bære Trygve, som også var barbeint, over fonna. Far ga tegn til at det var OK, og så satt Trygve plutselig på skuldrene til Tønnes og ble enda mer redd, men han skreik ikke. (Les mer om Tønnes under Kulturhistorier / På kant av loven).

Brattebø ligger vakkert til, foto Arne Gjedrem 2015

Vel framme på Brattebø måtte de forsikre seg om at alle søyene hadde funnet lammene sine før de kunne slippes løs på sommerbeite. Trygve mintes denne første turen med glede. Senere ble det mange fine turer til Brattebø.

Skole/utdanning

På folkeskolen i Bjerkreim gikk han annenhver dag alle 7 årene. Som lærere hadde han Hanna Møgedal, Jørgen Skjæveland (vikar for Hanna under permisjon) og Klaus Bjerkreim.

Høsten 1944 begynte han på en privat realskole på Tonstad. Her skulle noen elever fullføre realskolen på ett år mens andre skulle bruke to. Alle gikk i samme klasse. For Trygve var ikke dette noen ideell situasjon. Han avbrøt skolen etter en måneds tid og reiste hjem og jobbet på gården. Der var det stort behov for ham fordi broren Tolleiv nå forpaktet en gård på Odland.

Det var Tolleiv som hadde odel på gården og som etter hvert skulle overta. Trygve innså at han måtte prøve seg på realskolen igjen. Han begynte på Tau høsten 1945 og gikk to år der. Der traff han også Johanna som han senere giftet seg med. Hun gikk i samme klasse. Når han reiste hjem i helgene tok han båt fra Tau til Stavanger og syklet derfra de 6 milene hjem.

Etter realskolen hadde han lyst til å ta gymnas og utdanne seg innen landbruket. Han søkte på landsgymnas på Bryne og Voss og kom inn på Voss høsten 47. Det var en lang reise med buss til Stavanger, nattruta til Bergen og derfra tog til Voss. Det var ikke bare enkelt å finne hybel på Voss, og første måneden bodde han og en kamerat i andre etasje over et hønsehus. Det var en forferdelig kakling, verst var det om morgene i helgene når de hadde fri. Etter en måneds tid fikk han en bedre hybel i et hus som lå tett ved jernbanen. Der ristet huset hver gang det passerte et tog, men av to onder var dette langt å foretrekke.

Militærtjeneste

Våren 1948 fikk han innkalling til militærtjeneste på Evjemoen med fremmøte 1. juli. Det passet særdeles dårlig midt i gymnasperioden, så han søkte om utsetting flere ganger, senest dagen ved oppmøte. Det ble avslag hver gang. Rekruttskolen var tre måneder med mye fysisk trening under troppssjef fenrik Bull Hansen, senere forsvarssjef. Deretter var det tjeneste med Bofors lett luftvern batteri før han dimmet 29.3.1949. Han var ikke vant til skytevåpen, så han klarte aldri skyttermerket. Å gå 30 km med pakning for å ta marsjmerket var derimot ikke noe problem. Førerkort for bil fikk han også tatt.

Foto Arne Gjedrem

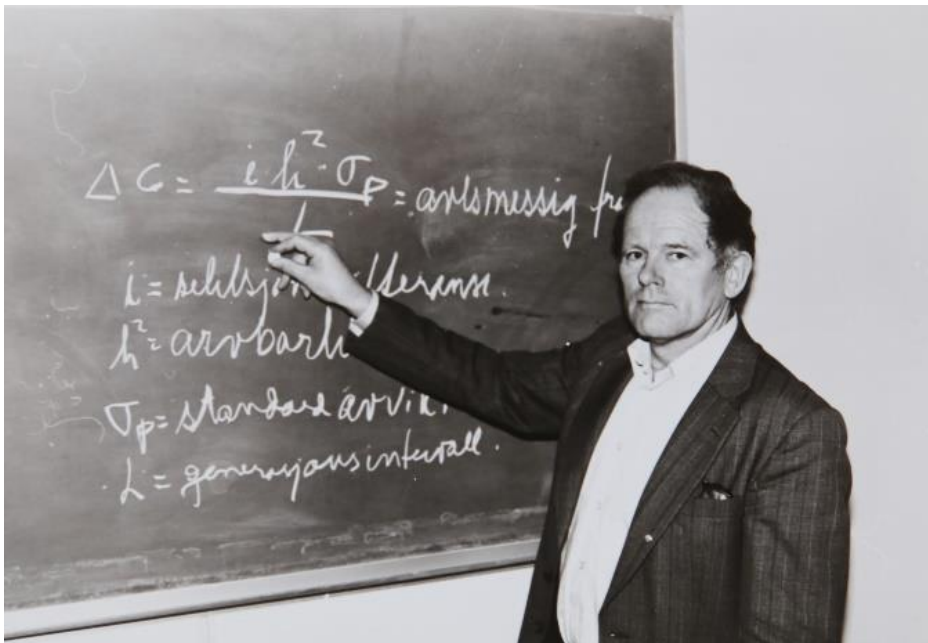

Trygve nr 5 fra venstre, privat foto

Mer utdanning

Etter ett års avbrudd i militæret begynte han i en ny klasse på gymnaset høsten 49. Da hadde han glemt mye. Særlig ille var det med fransken, og det ble et slit å komme gjennom. Siste året gikk det dårlig i fysikk på juletentamen og matematikk på påsketentamen, men han fikk en rimelig bra eksamen til slutt.

Trygve underviste senere ved NLH, matematikk ble viktig. Ukjent år og fotograf.

De var en gjeng på 10-12 venner som feiret artium med en sykkelturn fra Voss, over Vikafjellet til Vangsnes, videre til Nordfjordeid, Volda, Ørsta og Ålesund. Returen gikk via Molde, Åndalsnes, opp Romsdalen til Bjorli, Lom, Sognefjellet og retur til Voss. Været var bra og de overnattet stort sett i telt underveis. På tur ned Sognefjellet var det en som mistet bremsene på sykkel. Det gikk ikke så bra, men han ble behørig lappet sammen igjen på sykestua i Skjolden.

Etter retur til Voss syklet han hjem til Bjerkreim. Etter å ha passert Odda sovnet han på sykkel og våknet opp i veigrøfta. Det gikk bra og han fikk skyss med en lokal melkebil som skulle til Etne. Han sov på lasteplanet hele turen før han syklet videre hjem.

Sauegjeter på Brattebø

Tre somre fra 1949 gjette han sauene på Brattebø. Dette likte han godt. Det var flere bønder som leide sommerbeite på Brattebø, og det kunne være godt over 2000 sauer å holde styr på. Det var til å begynne med litt skummelt å overnatte aleine langt fra folk og uten telefon. Han er blitt fortalt at første natta han var aleine passerte tre menn hytta rundt midnatt. De diskuterte om de skulle skremme ham ved å kaste småstein på bølgeblikktaket, men de gjorde heldigvis ikke det.

Arbeidet som gjeter bestod i å se etter sauene, sjekke gjerdene ned mot bygda og berge sauer som hadde gått seg fast (hepte). Noen ganger måtte han få hjelp av Ola Bjordal for å berge sauer, og det var ofte farlig arbeid med tau i bratte skrenter.

Trygve som sauegjeter på Brattebø, foto Hertvig, Stavanger

Han hentet og bar hjem store mengder blåbær og molter. Tyttebær var det verre med, han var fargeblind og hadde problemer med å finne de røde bærene. Det var også bra med fisk i flere av bekkene og fjellvannene, og han fikk mye fin fisk med stang og oter.

I helgene var han ofte hjemme for å proviantere. Da gikk han ned til Vassbø fredag kveld hvor han overnattet før han tok Ørsdølen lørdag morgen, retur på mandag. En mandag fikk han et spesielt oppdrag av onkel Kjetil som var lensmann i Bjerkreim. «Rottenikken» (Rolf Erling Knutsen), en ikke ukjent farlig kriminell, hadde rømt fra Opstad tvangsarbeidsanstalt på Jæren. Det var forventet at han ville ta seg østover og muligens passere Brattebø. Dersom han traff på Rottenikken skulle han prøve å få ham til å legge veien om Bjordal. Trygve var svært spent da han ankom Brattebø rundt midnatt. Hytta stod alltid ulåst; lå Rottenikken i en av sengene? Han så aldri noe til Rottenikken.

En av disse somrene var han med og arbeidet på veien til Bjordal sammen med Alfred Hovland, Ola Bjordal og Anstein Bjordal. Han var «slusk» fire dager i uken og gjeter i to. De hadde ingen maskiner, så det var hardt arbeid.

Høydepunktet som gjeter var når sauene skulle samles og jages ned til bygda. Det var som en stor hvit elv som beveget seg nedover liene, et vakkert syn. Så var det spennende å se om alle sauene hadde kommet seg vel ned.

Trygve fant igjen treskoene sine på Brattebø i 2015, foto Arne Gjedrem

Enda mer utdanning

Våren 1951 søkte han på Veterinærhøgskolen uten å komme inn. Alternativet var Norges Landbrukshøgskole, NLH, på Ås. Da måtte han først ha jordbruksskole. Han kom inn på Lyngdal og Øksnevad jordbruksskoler og valgte Øksnevad siden denne var nærmest hjemme. Her gikk han i to år. Han trivdes godt og lærte mye om husdyrbruk, jordbruk og produksjon av landbruksvarer.

Han var ferdig til påske 1953 og var heldig å få jobb på Rogaland Landbruksselskap fram til 1. august. Da var han sekretær for fylkesagronom Serinius Trodal og en meddommer da de reiste rundt på gårdene i Ryfylke på kåringskue for melkekyr. De fikk ofte middag, og han mintes at han en uke fikk kjøttkaker og sviskegrøt til middag hver eneste dag. Det var visst standard kost i Ryfylke.

Samme høst, 1953, begynte han på tre års studie på NLH. Dette var første året med spesialisert studie, og han valgte husdyrbruk. Han skrev hovedoppgave om ullkvalitet på sau. Juni 1956 giftet han seg med sin Johanna Aanestad fra Bryne som da arbeidet som jordmor i Drammen.

Johanna og Trygve på Brattebø, tidlig 50-tallet, privat foto

Saueforsker

Siste våren på NLH søkte han flere stillinger. Han takket nei til faste jobber da det åpnet seg en mulighet for et vikariat på NLH, Institutt for husdyravl, fra august og ut året. De første oppgavene til Trygve var å studere slaktekvalitet hos norske saueraser med materiale fra slakteriene på Otta og Tynset. Resultatet av dette arbeidet ble Trygve sin første vitenskapelige publikasjon.

Tidligere hadde avlsarbeidet med sau vært basert på utstillinger, sauesjå. Far til Trygve, Arne Gjedrem, var ofte dommer. Det var også Jon Sæland. Han var Norges første statskonsulent i sau og geit og en fargerik person. Visstnok var det kun Vårherre som kunne mer om sau enn ham. Sauesjå var rene festdager der Sæland var i sitt ess når han rangerte og karakteriserte både folk og fe.

I Sæland sin tid var utstillingsreglene enkle. For værere var det eksteriør, rasepreg og ullkvalitet som var avgjørende for premieringen. Senere (1955) ble det innført mer detaljert poengdømming hvor det ble tatt hensyn til ulike kroppsdelene som frampart, bakpart, rygg og sider, beinbygning, ullmengde og kvalitet. Det var imidlertid ingen klasse for værlam og heller ingen krav angående avkom.

Etter hvert ble det klart at det måtte gjøres noe med avlsarbeidet med sau. Man måtte prioritere produksjonsegenskapene fremfor eksteriør. Høsten 1956 startet NLH (institutt for husdyravl) avkomsgransking av værere på Etne Jordbrukskolegård.

Senere på høsten (1956) fikk Trygve ansvar for denne avkomsgranskingen av værene på Etne (dallasau), snart også fra Tvetter gård i Asker (dallasau) og Statens saueavlsgård på Tjøtta (steigar).

Da NLH fikk midler fra Norges Landbruksvitenskapelige Forskningsråd (NLVF) til et avlsprosjekt på sau fra 1.1.57, fikk Trygve stilling som forskningsassistent. Det ble starten på en lang og interessant forskerkarriere.

Saueutstilling på Hompen 1962, foto Magnus Espeland

Forsøkene omfattet 100 værer. Det ble tidlig klart at data fra disse forsøkene ga verdifull informasjon. Forsøkene viste bl.a. at det var store arvelige forskjeller med hensyn til vekst og slaktekvalitet. Selv om dette var en effektiv måte å få klarlagt avlsverdiene til værene, så var ikke bruken av stasjoner ideell for norske forhold med relativt små buskaper og mange raser.

Sæland ja, han holdt seg orientert om hva som rørte seg på sauefronten, også etter at han ble pensjonist i 1945. Han kontaktet Trygve pr brev for å få oversendt et foredrag som Trygve hadde holdt på NLH i 1958.

Sæland var en ihuga målmann som selv hadde gått på Ås. Han tok etter hvert sterk avstand fra arbeidet som ble utført på dette «Raseinstituttet» eller «Avnorskingsinstituttet» som han kalte det. «Kven er dei som har tilsynet med arbeidsmåten og pengeausingi til instituttet?» skrev han iltert i et innlegg i Nationen 4.6.60.

I brev til Trygve av 17.8.58 gremmet han seg over «kor fæle grisungprisane har vori no lenge». «Trenge me betre prov for styggedomen som går ut frå Ås. Det er der det har opphavet sitt. Tvi vøri.» Sæland var sterkt imot at «samrøringsfeet» (kjøttfe) og «flesket» (gris) ble prioritert framfor sau.

(Sæland mente forøvrig også at Trygve burde vurdere å skifte etternavn fra Gjedrem («det er reint hebraisk for norsk folk») og heller «taka eit skynelegt norsk ord t.d. det vene Geitheim»).

Værringer

Februar 1960 kom fire Bjerkreimboere på besøk hjem til Johanna og Trygve på Ås. Det var Tolleiv Gjedrem (bror til Trygve), Joakim Risnes, Karl L. Skjeveland og Torleiv Tengesdal. De var på tur hjem fra landsmøte i Norsk Sau- og Geitagslag (Nsg). Det ble mye saueprat denne dagen. Trygve informerte om forsøkene som instituttet gjennomførte og at det var for få store sauebesetninger i Norge til å få avkomsgransket nok værer hvert år.

Så ble tanken luftet om det kunne være mulig å få til en avkomsgransking i de relativt store buskapene i sauebygda Bjerkreim? Var det mulig å flytte værer mellom buskapene i parringssesongen og på den måten få spredd avkommene etter hver vær på mange buskaper?

Ja, dette var de skjønt enige om at var mulig, Bjerkreimboerne var både interesserte og positive til å prøve noe nytt. Å skaffe tilveie 1000 søyer til formålet bare i Bjerkreim burde ikke være noe problem. Dermed var ideen om værringene født.

Dette ble det så jobbet videre med internt på instituttet og mellom sauebønder i Bjerkreim.

I mai 1961 møttes 11 sauebønder til et oppstartmøte hjemme hos Tolleiv Gjedrem. Dette var, foruten de fire som var på Ås; Leidulf Vinningland, Sigurd Vinningland, Lars Vinningland, Ola Skjeveland, Toralv Søyland, Torkjel Røysland og Torulf Gjedrem (med forbehold om feil). I tillegg møtte Trygve, hans far Arne Gjedrem, professor Harald Skjervold, leder for institutt for husdyravl, og redaktør i Bondevennen Per Vabø

Samme høst ble den første værringen i Norge startet i Bjerkreim. 12 værer var med. (Det ble også startet en tilsvarende ring i Ringsaker, Innlandet, etter initiativ av fylkesagronom Odd Stensby).

Opplegget var at alle skulle starte parringen samme dag med en vær i hver buskap. Væren skulle parre alle søyer som var brunstige den dagen. Dagen etter skulle væren flyttes til neste gård. På denne måten fikk alle værene avkom i alle buskapene og man fikk et godt sammenligningsgrunnlag for værene.

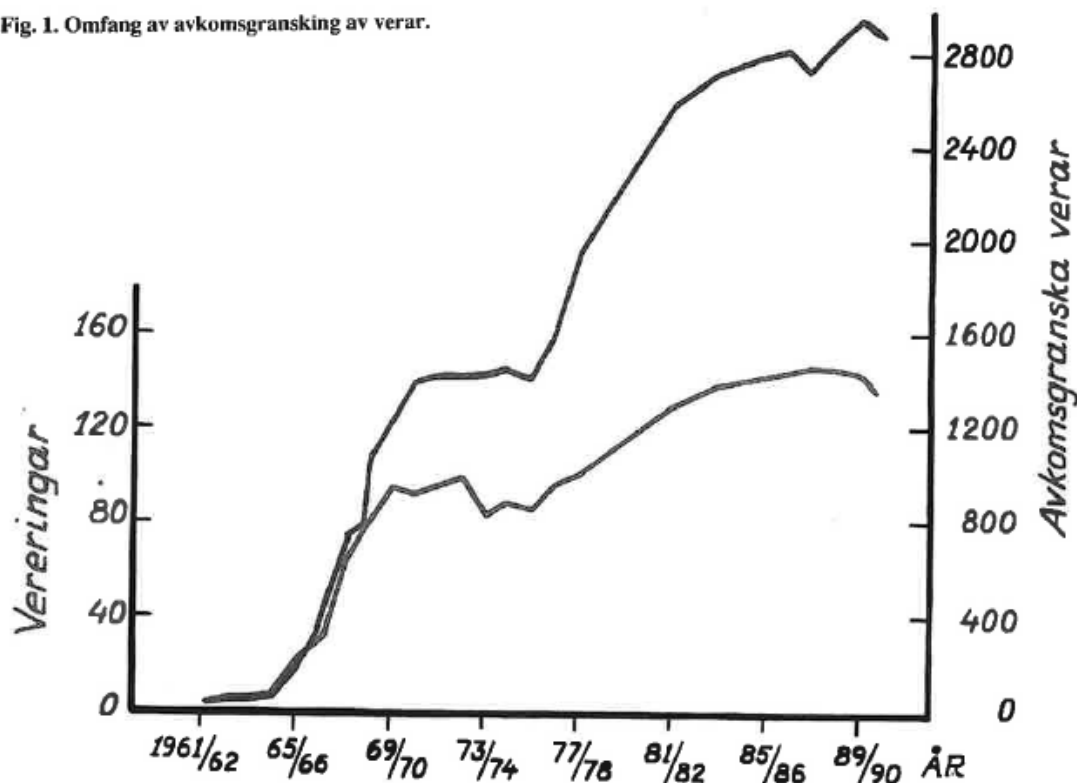
Alle måtte meldes inn i sauekontrollen hvor data ble registrert. I tillegg ble 10 værlam fra hver vær slaktet og slaktevekt, areal av ryggmuskel, vekt av lår og nyrestokk ble registrert. NKF (Nortura) dekket kostnadene med dette.

For å skille værene ble det utarbeidet en indeks med poeng for hver egenskap. Alle indekser ble regnet ut for hånd og samlet på Institutt for husdyravl på Ås.

Året etter ble det startet to nye ringer, en på Finnøy for rygja og en på Stord for sjeviot.

Det ble skikkelig bråk på Finnøy året etter oppstart. Det var avkomsgransket 11 værer, deriblant Sylvfell og Flesjar som begge hadde 1. premie. Rangeringen viste at Sylvfell var best og Flesjar nr. 10. Dette ble ikke akseptert. Det ble et stormfullt møte med ringmedlemmene der fylkesagronom Trodal og Trygve var tilstede. De ble til slutt enige om at Flesjar skulle få en ny sjanse og avkomsgranskes en gang til. Resultatet året etter viste at Flesjar ble rangert som dårligste vær. Da ble det stille på Finnøy.

Fig. 1. Omfang av avkomsgransking av verar.

Fra en artikkel Trygve hadde i Sau og Geit 2/92

Antall værringer til venstre (nederste graf), antall værer til høyre (øverste graf). X-aksen viser år.

Oppstarten av værringer møtte til å begynne med motstand fra flere hold. Sterkest kritikk kom fra de miljøene og personene som hadde høstet økonomisk vinning av det gjeldene utstillingssystemet. For eksempel ble en vær med 1. premie i 1966 solgt for kr. 16 000,- til tross for at både kjøper og selger visste at væren kom dårlig ut i en avkomsgransking. Motstandere arrangerte private sauesjøa noen år, men uten stor oppslutning. Flere aviser, deriblant Gula Tidene, hadde krasse innlegg som omtalte både person og sak på en svært negativ måte. En kjent sauebonde fra Eiken annonserte til og med skuddpremie på Trygve. Da Trygve senere møtte denne bonden kommenterte Trygve skuddpremien slik; «Æg totte det va litt lågt». Så får vi heller tro at skuddpremien ikke var alvorlig ment.

Økonomien i værringene var et problem. NLVF finansierte utgiftene til instituttet, men ringene fikk til å begynne med ingen økonomisk støtte. Det var heller ikke penger til å kjøpe prøveværer. Medlemmene av ringene hadde således en stor egeninnsats de første årene. Dette bedret seg fort, og fra 1965 økte tallet på ringer jevnt og trutt. På slutten av 80-tallet var det 146 ringer med 2960 værer.

Formålet med værringene og avlsarbeidet var primært å øke produksjonsegenskapene. Man ønsket å øke lammenes slaktevekt om høsten, øke lammetall pr søye til to lam (og unngå trillinger) samt å øke vekt og kvalitet på ulla.

Videre utdanning / USA

Parallelt med dette jobbet Trygve med videre utdanning og tok som førstemann lisensiatgrad, tilsvarende dagens mastergrad, innen avsløre august 1962.

Straks etter reiste familien, som nå var blitt to voksne og tre barn, til Madison i Wisconsin, USA, for ett års studieopphold. Trygve hadde fått et stipend fra Kellogg Foundation som dekket utgiftene. Flyreisen til Madison, med mellomlanding på Island, Canada, New York og Chicago, tok 24 timer og kostet kr 9 970,- tur/retur.

Oppholdet i Madison var faglig svært bra for Trygve. Han tok graden Master of Science. I USA besøkte de også familier fra Bjerkreim som hadde utvandret tidlig på 1900 tallet, deriblant familien Vasbø. Et ekstra høydepunkt var da det ble familieforøkelse juni 63. Det var imidlertid stor sorg da Trygves mor Gudrun døde like etter og han ikke hadde mulighet til å reise hjem til begravelsen.

CLASS OF SERVICE
This is a fast message unless its deferred character is indicated by the proper symbol.

WESTERN UNION TELEGRAM
W. P. MARSHALL, PRESIDENT

SYMBOLS
DL = Day Letter
NL = Night Letter
LT = International Letter Telegram

1201 (4-60)

The filing time shown in the date line on domestic telegrams is LOCAL TIME at point of origin. Time of receipt is LOCAL TIME at point of destination

MA013 (28)

M CDU041 WUH208 NWB87 10 PD INTL FR=
CD BJERKREIM VIA RCA 8 1330=
TRYGVE GJEDREM=
610K EAGLEHEIGHTS MADISON (WIS)=
MOR DOEDE IGAAR BREV=
FAR==

1963 JUL 8 AM 8 38

ce 86217
\$ NO. TO adse
\$ BY AT 844 TO BE med
E CALLS

610K=

THE COMPANY WILL APPRECIATE SUGGESTIONS FROM ITS PATRONS CONCERNING ITS SERVICE

Telegram fra far om at mor var død, foto Arne Gjedrem

Tidlig på 60-tallet fikk forskerne på instituttet på Ås lov til å benytte en IBM 1620 datamaskin på Blindern. Ved hjelp av hullkort kunne store datamengder analyseres. Da Trygve reiste til USA hadde han med seg ca. 2000 hullkort i kofferten, ett kort pr sau/lam. Han brukte dataene fra hullkortene til sin Master of Science.

Vel tilbake på NLH fortsatte avlsarbeidet med sau. Barna til Trygve tjente gode penger på å sortere hullkort mens han underviste studenter og bedrev etterutdanning av fylkesagronomer og landbrukslærere. Samtidig skrev han artikler og fagbøker mens han jobbet på en doktorgrad. Han

brukte materiale fra en del av avlsforsøkene med sau. April 1970 fikk han tittelen «Doktor i Landbruksvitenskap» på grunnlag av avhandlingen «Studies Related to Progeny Testing of Rams and Selection Indexes» (avkomsgransking av værere).

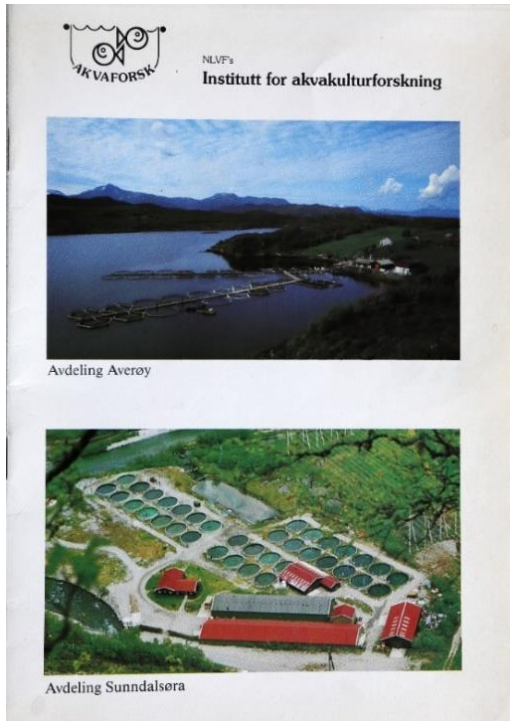
Avlsarbeidet med sau vakte interesse i utlandet. I perioden 1965 til 1971 holdt Trygve foredrag i flere land, bl.a. Island, Skottland, England, Irland, Vest-Tyskland og Danmark. Det er imidlertid usikkert om noen av disse startet med værringer.

Laks og ørret

Professor Skjervold hadde så smått begynt med avlsforsøk på regnbueørret i Sverige i 1967. Disse ble året etter flyttet til Dal på Romerike. Dette interesserte Trygve, og han takket ja da han ble tilbudt jobben som leder for dette arbeidet. Han fikk permisjon fra stillingen som førsteamanuensis og begynte som forskningssjef på laks og ørret 1.2.1971.

Det var en forutsetning for avlsarbeidet med fisk at man hadde gode lokaliteter med stabil tilførsel av rent vann som holdt en jevn temperatur. Statskraftverkene (Statkraft) som eide Auraverkene på Sunndalsøra, stilte til rådighet et lagerbygg og en tomt på 17 da. I tillegg lovet de å kostnadsfritt føre frem kjølevann fra et av landets største kraftanlegg. Lagerbygget (hall 1) ble tatt i bruk våren 71 til avlsforsøk med regnbueørret. Et nybygg (hall 2) ble bygget og tatt i bruk allerede samme høst. Her ble det avlsforsøk med laks. I tillegg ble det bygd kummer ute.

Den sjøklare smolten måtte oppdrettes i sjøvann. NLVF bevilget derfor midler til bygging av en forsøksstasjon på Averøy som ble tatt i bruk våren 1973.

Årsmelding 1984, foto Arne Gjedrem

Dette var nye arbeidsfelt for Trygve og hans medarbeidere, og arbeidet ble stadig utvidet. Foringsforsøk ble kjørt parallelt med avlsforsøk, og allerede etter kort tid hadde man fordoblet tilveksten. I tillegg ble forbruket av fôr redusert.

NLH startet med undervisning i akvakultur studieåret 73/74, ledet av Trygve. Han hadde etter hvert også faste timer på Norges Veterinærhøgskole der han underviste i avlsarbeid med fisk.

Etter flere omorganiseringer ble de i 1984 Institutt for akvakultur forskning, Akvaforsk. Etter dette vokste instituttet kraftig, og i 1990 var de 90 ansatte.

Utenlandsoppdrag

Det store utland fikk med seg hva som skjedde i Norge da alle resultater fra forsøkene ble publisert i internasjonale tidsskrift. Dette resulterte i at kompetansen deres ble etterspurt.

Det var ikke alltid like enkelt å reise ut og bistå. I 1985 ble Trygve kontaktet av en institusjon på Filippinene som ønsket samarbeid om fisken tilapia. Trygve avsto dette da opplegget ikke var innenfor instituttet sitt arbeidsfelt. Senere kom Filippinene tilbake med et nytt opplegg som var realistisk å bistå med. Høsten 1986 reiste derfor Trygve for første gang til Filippinene. Under diskusjonene begynte de lokale igjen å snakke om sine første planer. Da gjorde Trygve det klart at han kom til å avslutte og reise hjem. Tilbake på rett spor ble de til slutt enige om det endelige forsøksopplegget. Så viste det seg at finansieringen ikke var i orden. Trygve hadde to turer til UNDP (FNs utviklingsprogram) i New York, og det ble mye frem og tilbake før alt var i orden. På et møte i Oslo januar 1988 ble de så enige om hvordan oppgaver og penger skulle fordeles, og arbeidet kom i gang senere samme år.

Prosjektet på Filippinene ble en stor suksess, og Trygve hadde mange turer dit i løpet av prosjektperioden på 10 år.

En gang han var på tur i bil på Filippinene kom de ut for et voldsomt regnvær. De var på vei til Manila men ble stoppet av flom. Trygve som hadde et fly han skulle rekke, bestemte seg for å prøve å gå videre. Snart rakk vannet ham til livet der han gikk i striregnet med vesken over hodet som paraply. Etter ei god stund minket vannmengdene i veien og han fikk skyss med en bil til flyplassen. Da hadde flyet hans lettet for lenge siden. Neste morgen kom han seg til Singapore, men der ble han stående uten penger og uten billett. Da ringte han VISA kontoret i Oslo og forklarte situasjonen. De overførte penger slik at han kom seg videre via Bangkok til Fornebu. Da var det godt å komme hjem.

Det ble mange reiser i forbindelse med internasjonale prosjekter. Akvaforsk hadde konsulentoppdrag eller prosjekter i ca. 30 land, og Trygve antok at han hadde vært innom 50 land i sin yrkeskarriere. Noen av de største oppdragene var tilapia i Filippinene, karpe i India, reke på Hawaii (USA), Colombia og Brasil og havabbor i Hellas.

Familie

Johanna og Trygve, år og fotograf ukjent

«Bak enhver fremgangsrik mann står en sterk kvinne» blir det sagt. I Trygve sitt tilfelle var det kona Johanna som tro til på hjemmebane og bidro til at Trygve kunne jobbe som han gjorde. Hun sluttet som jordmor da førstemann ble født, og var siden hjemmeværende husmor med ansvar for fire barn, hus og hjem. Det var stadig gjester hjemme fra

inn- og utland, og Johanna var en dyktig, og travel, administrator. Trygve følte ofte på at han hadde prioritert arbeid fremfor familien. Da barna ble eldre ble det lettere for Johanna, og hun var også

med på flere reiser både i Norge og i utlandet. De var blant annet tre uker på Filippinene og senere også Hawaii, Island med flere. Johanna døde i 2013.

Familien i USA sommeren 63, yngste datter Liv Gudrun er nettopp født. Jorunn foran, Arne til venstre og Eirik til høyre. Privat foto

«Pensjonist»

Trygve bestemte seg tidlig for at han ville slutte som leder av Akvaforsk når han rundet 60 år. Han hadde sett mange eksempler på ledere som ikke klarte å fornye seg og holde tempoet oppe frem til pensjonsalder. Han fortsatte som spesialrådgiver og forsker ved Akvaforsk. Som professor II ved NLH hadde han også ansvaret for undervisningen av studenter. Dette ble en fin tid hvor han fikk tid til å engasjere seg mer i internasjonal forskning og mange spennende prosjekter.

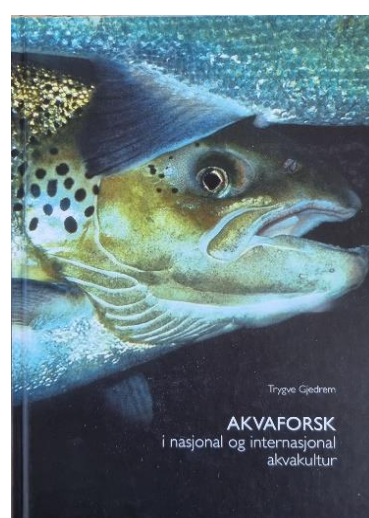
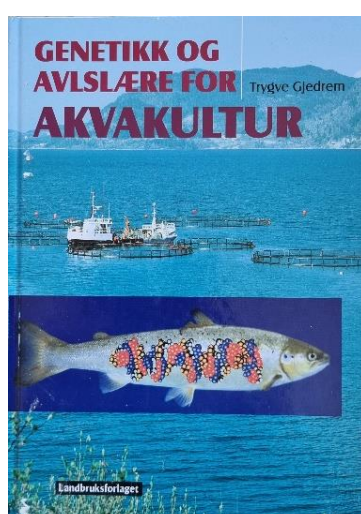
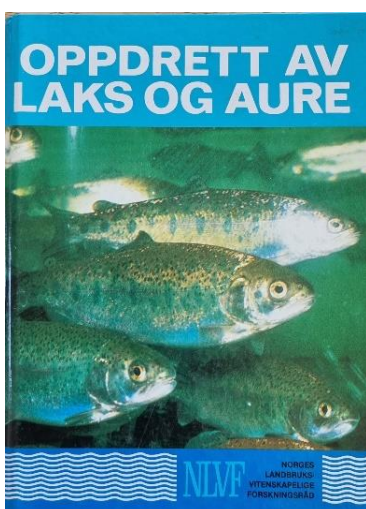
1.1.1996 ble Trygve pensjonist i en alder av 67 år. Det var bare på papiret. Han opprettet enkeltmannsforetaket Gjedrem Konsulent og søkte NLH om å få beholde kontoret sitt. Samtidig fikk han en avtale om å fortsette som spesialrådgiver og fortsatte nærmest som før. Han hadde forelesninger, skrev artikler og bøker og var sensor ved NLH (som i 2005 ble til UMB, Universitetet for miljø og biovitenskap, og i 2014 igjen byttet navn til NMBU, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet).

Slik fortsatte han sin yrkesaktive karriere frem til han i desember 2016 fylte 88 år. Da låste han kontordøren på det som nå heter Nofima for siste gang.

Oppsummering

Arbeidet ved Akvaforsk har hatt stor betydning for oppdrettsnæringen i Norge og internasjonalt. Norge er blitt verdens største produsent av oppdrettslaks. I 2021 ble det solgt norsk oppdrettsfisk for over 81 milliarder kroner, og akvakultur-produksjonen er Norges nest største eksportvare etter olje og gass. Utviklingen av oppdrettsnæringen har skapt mange arbeidsplasser og har hatt mye å si for distriktsutbyggingen i Norge.

Trygve publiserte over 300 fagartikler om sau og fisk i norske og utenlandske tidsskrift. Han holdt også over 350 foredrag om sau og fisk i inn- og utland. I tillegg har han skrevet flere bøker, og lærebøkene hans brukes fortsatt over hele verden.

I 2000 ble Trygve hedret med St. Olavs Orden, ridder av 1. klasse, for sitt arbeide for norsk akvakultur. Etterpå var han i audiens hos Kong Harald hvor han takket for utnevnelsen. Trygve satte umåtelig stor pris på dette.

Han fikk også mange andre utmerkelser, bl.a. æresmedlem i European og senere World Aquaculture Societies.

Foto Arne Gjedrem

Bjerkreibu - epilog

Arne Gjedrem, far til Trygve, er født og oppvokst på gården Gjedrem, bruk nr. 6. Da han giftet seg med Gudrun i 1911 kjøpte de gård på Svela. I 1920 solgte de og kjøpte gården Under Bakkane i Holmen før de i 1923 overtok farsgården Gjedrem. De seks eldste barna er født på Svela, ett i Holmen og de fire yngste på Gjedrem.

Fra venstre: Tyra, Torunn, Trygve, Ingveig, Tolleiv, Gunvor, Asbjørn, Aud, Dagny og Rannveig. Liv var ikke tilstede. Foran: Foreldrene Gudrun og Arne. Ukjent år og fotograf

I 1913 kjøpte Arne deler av fjellgården Brattebø. Samme år som han overtok Gjedrem kjøpte han ytterligere mark på Brattebø slik at han totalt ble eier av bnr 1, 2, 4, 5 og 7. Formålet var å bruke Brattebø til sommerbeite. Da Tolleiv, Trygve sin eldre bror, overtok farsgården i 1952, fikk Trygve tilbud om å overta Brattebø (Tolleiv hadde kun odel på en gård). Det ble en vanskelig avgjørelse da han alltid hadde hatt et spesielt forhold til dette stedet. Han takket nei da han mente Brattebø naturlig hørte til gården Gjedrem. Trygve har imidlertid vært klar på at dersom han hadde vært eldste sønn, så hadde han overtatt Gjedrem og blitt bonde på heltid.

Brattebø med ny hytte i bakgrunnen, foto Arne Gjedrem 2015

Trygve ble ikke bonde på Gjedrem, men han har hele tiden følt seg som en «Bjerkreibu». Han har alltid savnet slekta og røttene sine i Bjerkreim og var ofte på besøk.

Sommeren 2015, da han var 86 år, var han tilbake på Brattebø sammen med barn og svigerbarn. De gikk fra p-plassen øverst i Eikebrekka, Trygve fortsatt med sin gamle Bergans meis fra gjeterdagene. De overnattet flere netter på den nye hytta på Brattebø. Senere ble det enda to turer, i 2017 og 2018. Da var også noen av barnebarna med.

På siste turen gikk de opp den harde kneika fra Bjordal (men med retur til Eikebrekka). Dagen etter «inspiserte» de beiteområdene på snaufjellet bak Brattebø, videre nedom Hommestølen og retur via Kvitlen. Det året fylte Trygve 90 år, og det sier mye om den fysiske formen og engasjementet og tilhørigheten til heimbygda Bjerkreim.

Trygve døde 21.7.21. Han har i dag (2023) 4 barn, 6 barnebarn og 5 oldebarn etter seg.

Trygve på Brattebø sommeren 2015. Foto Arne Gjedrem

Kilder, der annet ikke er oppgitt:

- Trygves etterlatte papirer og bøker
- Tyra Gjedrem, slektshefte 1990
- Tyra Gjedrem, Gjedrem... /... Brattebø 2002
- "Bjerkreimboka", bd 1-3 av Lisabet Risa
- "Bjerkreim i krigsåra» av Jørgen Skjæveland
- "Vaulefolket på flukt frå Gestapo" av Jorunn Kydland
- "Bjerkreim, skipreida, herad og kyrkjesogn» av Sem Austrumdal
- www.snl.no (Store Norske leksikon)
- www.bjerkreim.info
- www.fanger.no

Arne Gjedrem, 2023